

תפילה לשינוי מין הוולד

"הצועק על מה שעבר - הרי זה תפילת שווא.

כיצד ? - היתה אשתו מעוברת, ואמר: יהי רצון שתלד אשתי זכר - הרי זו תפילת שווא" (ברכות פרק ט' משנה ג')

הבבלי

ולא מהני רחמי!! מתיב רב יוסף 'ואחר ילדה בת ותקרא את שמה דינה' (בראשית ל כא) מאי ואחר אמר רב לאחר שדנה לאה דין בעצמה ואמרה שנים עשר שבטים עתידין לצאת מיעקב ששה יצאו ממני וארבע מן השפחות הרי עשרה אם זה זכר לא תהא אחותי רחל כאחת השפחות מיד נהפכה לבת שנאמר ותקרא את שמה דינה!!

אין מזכירין מעשה נסים

ואיבעית אימא: מעשה דלאה בתוך ארבעים יום הוה (ברכות ס. וכן בילקוט שמעוני (ויצא ק"ל). התורה תמימה סובר שהעיקר כגרסת הבבלי ולא הירושלמי)

תרגום יונתן

"ואחר ילדה בת ותקרא את שמה דינה"... כי אמרה זה הוא מאת ה' שיהיו ממני מחצית השבטים אבל מרחל אחותי יצאו שני שבטים, כמו שיצאו מכל אחת מן השפחות, ונשמע לפני ה' תפילתה של לאה ונתחלפו העוברים במעיהם, והיה ניתן יוסף במעיה של רחל, ודינה במעיה של לאה" (מתורגם ע"פ יין-הטוב)

הירושלמי

דבית ינאי אומר: ביושבת על המשבר היא מתניתא, הא קודם כן יצלי (דכל זמן שאינה יושבת על משבר יכול הוא להשתנות (פני משה))

אמר יהודה בן פזי: אף היושבת על המשבר יכול להשתנות ע"ש הנה כחומר ביד היוצר (ירמיהו יח)

ר' בשם דבית ינאי: עיקר עיבור של דינה- זכר היה. מאחר שנתפללה רחל נעשית נקבה, הדא היא 'ואחר ילדה בת ותקרא את שמה דינה', מאחר שנתפללה רחל נעשית נקבה.

ואמר רבי יהודה בן פזי בשם דבית רבי ינאי: אמנו רחל מנביאות הראשונות היתה, אמרה: עוד אחד יהיה ממני, הדא הוא דכתיב "יוסף ה' לי בן אחר", בניס אחרים לא אמרה אלא עוד אחר יהיה ממני¹.

תנחומא

כך שנו רבותינו, היתה אשתו מעוברת, ואמר יהי רצון שתלד אשתי זכר - הרי זו תפילת שווא.

ר"ה בשם רבי יוסי אומר: אע"פ ששינונו "היתה אשתו מעוברת ואמר יהי רצון שתלד אשתי זכר הרי זו תפילת שווא" אינו כן אלא אפילו עד שעה שתשב על המשבר יתפלל שתלד זכר. (אבל בשעה שתשב על המשבר, הוזה תפילת שווא (ע"י יוסף) לפי שאין קשה לפני הקב"ה לעשות את הנקבות זכרים ואת הזכרים נקבות... וכן אתה מוצא בלאה,

¹ בראשית רבה (סוף פרשה ע"ב) וכן בילקוט שמעוני (ויצא ק"ל) "ואחר ילדה בת - היתה אשתו מעוברת, ואמר יהי רצון שתלד אשתי זכר - הרי זו תפילת שווא.

דברי ר' ינאי אמרי: ביושבת על המשבר הדא מתניתא. א"ר יהודה בן פזי: אף על היושבת על המשבר יכול להשתנות. הדא הוא דכתיב (ירמיהו י"א) " הכיוצר לא אוכל לעשות לכם בית ישראל, הנה כחומר ביד היוצר, כן אתם בידי בית ישראל" - מה יוצר הזה לאחר שיצר את הכד שוברו ועושה אחר, אף אני עושה כן, אפילו על המשבר. (ומשמע שנהפך בשעת הלידה - פירוש מהר"ז) (אם כך - קשה על ר' ינאי ע"פ מתנות כהונה): והכתוב "ואחר ילדה בת", אמר לו: עיקר ברייתו זכר היתה ומתפילתה של רחל שאמרה "יוסף ה' לי בן אחר" נעשה נקבה.

אמר ר' חנינה בן פזי: אמהות נביאות היו, ורחל מן האימהות, יוסף ה' לי בניס אחרים אין כתיב כאן אלא "בן אחר", אמרה עוד אחד הוא עתיד, הלואי יהיה ממני.

אמר ר' חנינא: נתכנסו כל האימהות ואמרו: דיינו זכרים, תפקוד עוד זאת.

אחר שילדה ששה בנים ונתעברה מן השביעי ... שתי השפחות שנים שנים הרי עשרה. עמדה לאה והיתה מתרעמת לפני הקב"ה ואמרה: ריבוננו של עולם, י"ב שבטים עתידין לעמוד מיעקב, הרי כבר בידי ששה ומעוברת משביעי, וביד השפחות שנים שנים הרי עשרה, אם זה זכר לא תהא רחל אחותי כאחת מן השפחות... **מיד שמע הקב"ה תפילתה ונהפך העובר שבמעיה לנקבה** (ויצא ח. וכן ברש"י על התורה)

הסבר השל"ה הק' ל"ותצא דינה..." (בראשית לד, א)

אין להרהר אחר יעקב ולאחרי יצא זה המכשול של דינה, דע כי טבע דינה היה טבע זכר שהוא יוצא השדה, על כן היתה יצאנית. והענין כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ב"ר עב ו) שדינה היתה זכר בבטן אמה ויוסף היה נקבה בבטן אמו, והתפללה לאה על זה ונתהפכו שניהם, מכל מקום היה בה טבע הזכר. וזהו שאמר בת לאה, כי מה שנעשית בת ולא בן זה היה מכח תפילת לאה (פרשת וישלח, דרך חיים תוכחות מוסר)

כיצד התפללה

התבואות שור הקשה כיצד לאה ביקשה שיעשה לה נס והרי מנכים לאדם מזכויותיו, ותירץ המשיב נפש (ויחי) שביחיד לא יתפלל שיעשה לו נס שלא בדרך הטבע משא"כ ברבים, וכל בקשת לאה היה בשביל עם ישראל (אהבת חיים עה"מ 43)

כשרוצים לבקש דבר נגד הטבע – יחיד יבקש במחשבה ולא בדיבור, וכך ביקשה לאה וחנה. אך ציבור יכול אף בדיבור (המגיד ממעזריטש אור תורה, מביאו אהבת חיים עה"מ 43)

שתי אפשרויות להשתנות עוברה של לאה

- א. ע"י הפיכת עוברה שלה מזכר לנקבה (ע"י תפילת לאה (הבבלי והתנחומא וברש"י בראשית ל כא) או תפילת רחל (הירושלמי) או תפילת כל האימהות (ר' חנינא בבראשית רבה)
- ב. ע"י החלפת עוברה הזכר בעובר רחל הנקבה (ע"י תפילת לאה (תרגום יונתן) (אולי נפק"מ לפונדקאית)

קריאת שמו של בנימין

"וַיְהִי בְצֵאת נֶפֶשׁהּ כִּי מָתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶן אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא לוֹ בְנִימִין" (לה יח)
רחל קראה לו בן אוני ויעקב קרא לו בנימין - בן ימין. והנה בגמרא נאמר: "ששה חדרים יש באשה, שלושה בימין לזכרים ושלושה בשמאל לנקבות".

ואם הנס היה שנתהפך הוולד במעי אמו נמצא שיוסף שהיה מתחילה נקבה היה מונח בצד שמאל, ונעשה נס שנעשה זכר - אעפ"כ נשאר בחדרו בצד שמאל.

אבל אם נאמר שנתהפכו הוולדות שנתנו מבטן זה לבטן זה, מסתמא הונחו כל אחד ואחד בחדרו, יוסף היה בתחילה בבטן לאה בימין ועתה ניתן בבטן רחל בימין. וכמו כן דינה - כל אחד נשאר בחדרו.

ובזה יבואר שוודאי יעקב ורחל היו יודעים שנעשה הנס מחמת שלא דנה דין בעצמה, ונעשה התהפכות, רק שהיו מחולקים באיזה עניין נעשה.

רחל סברה שהנס היה שנתחלף ע"י מלאך, וניתן יוסף בבטנה ודינה בבטנה של לאה, לכן קראה לראשון יוסף ואמרה " יוסף ה' לי בן אחר", שיהיה נוצר מטיפה שלי, כי זה הראשון אינו מטיפה שלי. לכן קראה לבן השני בן אוני - כמו "ראשית אוני" - שזה הוא שנוולד מטיפה שלי. וגם לא קראה לשני בן ימין, דהיינו - בן שהוא מונח בצד ימין שהרי מה חידוש בזה שהוא בימין, שהרי גם הראשון כשנתנה בבטנה ניתן לחדר בצד ימין, כמו כל הזכרים שחדרם בצד ימין.

אבל יעקב היה סובר שהנס היה שנתהפכו הוולדות במעי אימן שמדינה נעשה יוסף, דהיינו מנקבה זכר, ולכן לא קרא שמו כמו רחל "בן אוני" שהרי גם הראשון היה בן אונה, שנוצר מטיפה שלה רק שהיה נקבה, ונתהפך לזכר אך נשאר בבטנה. רק החידוש היה שהראשון, גם כשנעשה נס ונעשה זכר - אעפ"כ נשאר כמקודם בחדרה בצד שמאל. אבל להשני קרא בן ימין, שהוא נוצר ומונח בימין כשאר זכרים, ולכן קרא אותו בנימין, משא"כ הראשון לא היה בן ימין. ולכן היו מחולקים בקריאת השם" (איל המילואים לר' אריה ליב קרא, תחילת וישלח).

סיכום:

- א. לבבלי ע"פ תירוצו הראשון - כיוון "שאיין למדים ממעשה ניסים" אין הוכחה שניתן לשנות את מין הוולד ע"י תפילה.
- ב. לבבלי ע"פ תירוצו השני - ניתן לשנות את מין הוולד ע"י תפילה רק תוך מ' יום ראשונים להריון, שכן מעשה לאה היה בתוך מ' יום להריון.
- ג. לבית ינאי ולרבי יוסי בתנחומא - ניתן להתפלל עד שעה שתשב על המשבר².
- ד. לר' יהודה בן פזי בירושלמי - אף היושבת על המשבר יכולה בתפילתה לשנות את מין הוולד.

הרבי מלובאביץ' מסביר את המחלוקת בין התירוץ השני בבבלי שסובר שרק עד מ' יום יכולה להועיל בקשת רחמים שיהא הוולד זכר, ובין הירושלמי שסובר שגם לאחר מ' יום ניתן להתפלל על שינוי מין הוולד: "שאמנם לאחר עיצוב דמות הוולד - תפילה כזו היא תפילת שווא, אבל לפי הירושלמי עשויה תפילה להועיל תמיד, משום שבירושלמי - בניגוד לבחינת "במחשכים" וקושיות שבתלמוד הבבלי - שורר מעין הגלוי שלעתיד, ובבחינה זו אין קיימות כל הגבלות" (ליקוטי שיחות "תזריע" תשל"ו (עמ' 3))

הלכה

הרא"ש פוסק שדין המשנה - שאם אשתו מעוברת ומתפלל שיהא זכר - הרי זו תפילת שווא, זה "דווקא אחרי מ' יום, אבל תוך ארבעים יום מועלת התפילה, דשמא הזריעו שניהם בבת אחת" (כבבלי בתירוצו השני)
הטור: "...היתה אשתו מעוברת, ואמר יהי רצון שתלד אשתי זכר - הרי זה תפילת שווא, ודווקא אחר ארבעים יום לעיבורה, אבל תוך ארבעים יום מועלת תפילתו" (טור שולחן ערוך, אורח חיים סימן ר"ל ס"א)
השולחן ערוך פוסק שלא ניתן להתפלל על מין הוולד מאחרי ארבעים יום (דתוך ארבעים יום מועיל תפילה (מגן אברהם) **ערוך השולחן**: מי שהיתה אשתו מעוברת ורצונו בזכר, עד מ' יום יכול להתפלל ולומר יהי רצון שתלד אשתי זכר, כי עד מ' יום הוה מיא בעלמא, אבל לאחר מ' יום - הרי זו תפילת שווא, דמה שהיה היה ולא ישתנה עוד. ואף שמצינו שדינה נתהפכה מזכר לנקבה - זה היה בתוך מ', ואפילו אם שם היה לאחר מ' - אין מזכירים מעשה ניסים, וענייני אבותינו הקדושים היו כולם בנס.

שיטת הט"ז - תלוי בסגנון הבקשה

דאם מתפלל יהי רצון שתלד אשתי זכר - זה הוה תפילת שווא, כי היאך תלד זכר ובבטנה נקבה, אבל אם מתפלל שיהא הוולד שהיא נקבה - שיתהפך לזכר - אין זה שווא, כי אין קשה לפני הקב"ה (דברי דוד עה"ת, ומביאו שפתי-חכמים)

² אך רבי ינאי מתיישב עם המשנה ורבי יוסי חולק עליה. הרא"ש סובר שר"ה בשם ר' יוסי בתנחומא חולק על המשנה (וכן מביאו ה"מרכבת שלמה") "ולפיכך צ"ל דר"ה בשם רבי יוסי ברייתא אשכח, ודרש כוותיה".